

KRÖNIKA "Regeringens förslag begränsar yttrandefriheten"

Debatt Tryggt, tydligt och säkert. Ingen som visselblåser ska behöva hamna i frysboxen, enligt arbetsmarknadsminister Eva Nordmark. Men skyddet är ihåligt. Med alla om och men samt löften som inte kan infrias kan den bäst beskrivas som ett bondfångeri. Det skriver journalisten och yttrandefrihetsexperten Nils Funcke.

NILS FUNCKE

10 DEC 2021

De senaste sju åren har regeringen Löfven, med något undantag, monterat ned skyddet för våra grundläggande fri- och rättigheter. Det börjar bli fullt i frysboxen.

Som regel inser vi betydelsen av våra fri- och rättigheter först när vi som bäst behöver dem men upptäcker att de gått förlorade. Varningar för förändringar som inte påverkar oss direkt i vardagen är det lätt att vifta bort som konspirationsteorier. Få bryr sig.

” Yttrandefrihetsgrundlagarna har inte fått vara i fred. Och mer väntar

En sådan förändring av synen på den särskilda rättegångsordningen i yttrandefrihetsbrott. Sedan början av 1800-talet när den infördes har den betecknats som en omistlig del av en vid yttrandefrihet. Systemet med juryförfarande är fortfarande intakt men genom beslut 2019 utgör den inte längre en grundläggande rättsprincip.

Yttrandefrihetsgrundlagarna har inte fått vara i fred. Och mer väntar.

Regeringen har de senaste veckorna lämnat förslag till riksdagen som begränsar yttrandefrihetsgrundlagarnas tillämpningsområde. Istället för grundlag ska vanlig lag och EU-rätten tillämpas när det gäller uppgiftssamlingar med uppgifter ur brottmålsdomar. Sådana publiceringar delegeras ut från grundlag och in i ett grått töcken med stora tolkningsutrymmen.

I en annan proposition som inte beretts på sedvanligt sätt med en parlamentarisk kommitté införs ett nytt yttrandefrihetsbrott, utlandsspionage, som riskerar att begränsa rapporteringen av övergrepp och oegentligheter inom internationella insatser där Sverige deltar.

” Medierna som verkar inom grundlagarna har under straffansvar en långtgående tystnadsplikt

Meddelarfriheten utgör tillsammans med rättegångsordningen, ensamansvaret, förbudet mot censur, en särskild brottskatalog och etableringsfriheten själva essensen i yttrandefriheten. Ibland talar vi om grundprinciper ibland om fundament. Men inte heller den har regeringen Löfven lämnat orörd. Skyddet för personer som lämnar uppgifter till utländska korrespondenter i Sverige har begränsats.

Meddelarfriheten ger ett långtgående skydd för privatanställda, arbetslösa och offentligt anställda från ingripanden från det allmänna. Oavsett vem som lämnat uppgifter, oavsett vad det gäller och oavsett om det är sant eller falskt får det allmänna, utom i vissa tydligt angivna fall bedriva efterforskning om vem som lämnat uppgiften.

Det allmänna får heller inte vidta repressalier mot uppgiftslämnare. Medierna som verkar inom grundlagarna har under straffansvar en långtgående tystnadsplikt.

Förbudet mot efterforskning och repressalier har utsträckts till att gälla privata arbetsgivare inom vård, skola och omsorg som finansieras med allmänna medel. En bra förändring som regeringen kan ta åt sig äran av.

” Med risk för att frammana bilden av Skriet finns det anledning att varna för visselblåsarlagen

Bestämmelserna om meddelarskydd fungerar som ett paraply även för övriga privatanställda. Det kommer bland annat till uttryck i avgöranden i Arbetsdomstolen.

Med risk för att frammana bilden av Skriet finns det anledning att varna för visselblåsarlagen som träder i kraft 17 december i år (2020:890). Lagen som har sitt ursprung i EU:s rättsakt, visselblåsardirektivet, kan bäst beskrivas som ett sofistikerat bondfångeri.

För det första är det olyckligt att lagen ska tillämpas även av myndigheter. Det kommer att skapa förvirring och riskera att anställda tror att de måste använda visselblåsarlagen istället för eller innan de med skydd av meddelarfriheten lämnar uppgifter till medierna.

I sak läggs ett stort ansvar på visselblåsaren. Uppgifterna måste gälla ett ”missförhållande” och det ska finnas ett ”allmänintresse” i att uppgifterna lämnas. Visselblåsaren ska ha haft ”skälig anledning” att anta att informationen om ”missförhållandet var sann”.

” De sekretessbestämmelser regeringen inför skyddar enbart från insyn från utomstående, till exempel medier

Gemensamt för kraven är att det läggs på visselblåsaren att definiera erkänt svårfångade begrepp som ”allmänintresse” och göra en sanningsprövning. I många fall finns svaren inte förrän en uppgift blivit kontrollerad och blottlagts för offentligheten. Uppfyller inte visselblåsaren kraven eller kan visa att han eller hon misstog sig faller skyddet mot repressalier.

Skyddet mot repressalier och befrielse från ansvar förutsätter att visselblåsaren använt de interna rapporteringskanaler som alla arbetsgivare med fler än 50 anställda är skyldiga att inrätta. En visselblåsare ska även kunna lämna uppgifter via en extern visselblåsarkanal hos en myndighet.

Rätten att i övrigt offentliggöra uppgifter om missförhållanden gäller bara under förutsättning att mottagaren av uppgifterna inte vidtagit någon åtgärd, det finns fara för bland annat omfattande miljöskador eller att en extern rapportering skulle leda till repressalier.

” Detta är en chimär och innebär en omotiverad begränsning av insynsintresset

Regeringen omgärdar uppföljningar av tips med sekretess. Syftet är att skydda visselblåsare och andra inblandade. Detta är en chimär och innebär en omotiverad begränsning av insynsintresset. Det avgörande för en visselblåsare är att kunna vara anonym gentemot arbetsgivaren.

Men finns inget förbud för en arbetsgivare att efterforska vem som lämnat en uppgift och den som kontaktar en myndighet har ingen anonymitetsrätt. De sekretessbestämmelser regeringen inför skyddar enbart från insyn från utomstående, till exempel me

bli känd för arbetsgivaren som trots repressalieförbudet kan vidta subtila åtgärder som inte kan kopplas till uppgiftslämnandet.

Lagen öppnar också för att myndigheter och privata företag får ha gemensamma rapporteringskanaler och dela rapporter och utredningar mellan sig. Risken är påtaglig för att information om ”besvärliga” anställda sprids inom till exempel kommun- och regionsektorn.

Det var inte min avsikt att frammana ett skrik av förtvivlan över hur lätt regeringen tar på opinionsfriheterna. Det var ofrånkomligt. Förhoppningsvis övergår skriet i insikt och vaksamhet.

NILS FUNCKE

10 DEC 2021
